

HZ. MUHAMMED'İN MUHTASAR ŞEMÂİL-İ ŞERİF TERCÜMESİ'İNDE GEÇEN VASIFLARI*

A. Azmi BİLGİN**

ÖZ

Makalenin konusu Mehmet Raif Efendi'nin *Muhtasar Şemâil-i Şerif Tercümesi*'nde tespit ettiğimiz Hz. Muhammed için kullanılan başlıca sıfatlardır. Osmanlı Türkçesiyle yazılmış olan bu şemâil tercümesinde Arapça ya da Farsça tamlama olarak kullanılan bu sıfatların anlamları açıklanmış ve kitapta geçtiği yerler belirtilmiştir. Eserde geçen bu sıfatları mütercim bağlamına göre çok uygun bir şekilde kullanmıştır. Şemâil kelimesi şimâlin çokluğudur. Sözlükte “karakter, kişilik, tabiat, huy, ahlak; iyi, hoş seçkin özellikler” gibi anlamlara gelen kelime “Bir şahsın hayat hikâyesini içine alan eserler için” kullanılmış, Hz. Muhammed'in beşerî yönünü, yaşama tarzını ve şahsi hayatını anlatan eserlere genellikle bu ad verilmiştir. Hz. Muhammed'in mükemmel beşerî yönü ve bedenî tavsifinin bütünü için şemâil kelimesinin kullanılması gittikçe yaygınlaşmıştır. Şemâillerde Hz. Muhammed'in fizyonomisi, beden yapısı, karakteri, yaşayışı ve giyiniş tarzı, hususi hayatı tasvir edilmiştir. Kur'an'da Hz. Muhammed'in bir beşer olduğu zikredilmiş, fakat Hz. Muhammed'in beşerî ve fiziki özellikleri anlatılmamış, onun ahlakı ve davranışları hakkında bilgi verilmemiştir. Bu bağlamda sulhta ve savaşta yaptıklarıyla tüm insanlara en güzel örnek olmuştur. İşte Hz. Muhammed'in bütün bu vasıfları şemâil adı verilen eserlerde verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hz. Muhammed, Klasik Türk Edebiyatı, şemâil, hilye, beşer, dış görünüş

CHARACTERISTICS of PROPHET MUHAMMED RECORDEN IN MUHTASAR ŞEMÂİL-İ ŞERİF TERCÜMESİ (CONSIZE TRANSLATION OF THE BLESSSED APPEARANCE OF PROPHET MUHAMMED)

ABSTRACT

The subject of the article is the main adjectives used for the Prophet Muhammed that we noticed in the book of Mehmet Raif Efendi called Consize Translation of the Blessed Appearance of Prophet Muhammed (Physical characteristics of the Prophet Muhammed). In this translation of Şemâil which was written in Ottoman Turkish, it has been explained the meaning of Arabic or Persian phrases and it has been mentioned the places of these phrases that used in the book. The adjectives in the book have been used by the interpreter in a very appropriate way according to the context. The word “şemâil” is the plural of “şimâl”. The meaning of şimâl is given in dictionary as character, personality, temperament, morality, well, pretty outstanding features. And also this word refers to literature that covers the life story of a person. Usually this name has been given for the literature describes

* Bu bildiri 5-6 Mayıs 2014 tarihinde III. Milletlerarası Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu'nda sunulmuş, daha sonra yeniden gözden geçirilmiştir.

** Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, aazmibilgin@gmail.com.

the human aspect of the Prophet Muhammed, his personal life and living style. The use of the word “şemal” becoming increasingly widespread defining the Prophet Muhammed’s excellent human aspects and describing his physical features. It has been described the Prophet Muhammed’s physiognomy, physique, character, his private life and style of dress in these “Şemal” literature. It has been mentioned in the Holy Qur’an that the Prophet Muhammed is a human but the knowledge is not given involving his physical and human characteristics, his ethics and behaviours. In this context the Prophet has been the most beautiful example for all the people in terms of what he did in peace and in war. All these characteristics of the Prophet have been given in these “Şemal” literatures.

Keywords: Prophet Muhammed, Classical Turkish Literature, şemal, hilye, human being, physiognomy

Hız. Peygamber’le ilgili Edebî Türler

Hız. Muhammed’den önce gönderilmiş olan peygamberlerin hayatları *Hayâtü’l-enbiyâ fî kubûrihim* (Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî), *Bedü halki’ d-dünyâ ve kısasü’l-enbiyâ* (Muhammed b. Abdullah el-Kisâî), *Kısasü’l-enbiyâ* (İbn Kesir), *Kısasü’l-enbiyâ ve menâkıbü’l-kabâil* (İbnü’l-Mülakkın), *Arâisü’l-mecâlis* (Ebû İshak Ahmed b. Muhammed es-Sa’lebî) vb. eserlerde anlatılmıştır.¹ Arapça olarak yazılan bu eserlerin çoğu 14. yüzyıldan itibaren Türkçeye de çevrilmeye başlanmıştır. Bu makalede Hız. Muhammed için yazılan eser türleri tanıtılacağı için diğer peygamberlerle ilgili yazılan eserler üzerinde durulmayacaktır.

İslamiyet’e göre Allah sevgisinden sonra en büyük sevgi Hız. Muhammed için olmalıdır. Hız. Peygamber’i sevmenin boyutu sadece duygusal değil, aynı zamanda imanîdir. Bunun için Hız. Peygamber’i sevmekle ilgili rivayetler, hadis kitaplarımızın “Kitâbü’l-İmân” bölümünde yer almıştır.

Kur’an-ı Kerim bize Hız. Peygamber’i, onun diliyle şöyle tanıtır:

“Ben de **sizin gibi bir beşerim**; ancak bana ilahınızın bir tek ilah olduğu vahyolunur...”² Bütün peygamberler gibi, Hız. Muhammed’in bir beşer olarak, diğer insanlarla aynı olan özelliklerinin yanında, bir de âlemlere gönderilmiş bir peygamber olması dolayısıyla diğer insanlarda olmayan vasıfları bulunmaktadır.

Onun peygamberlik özelliklerini konu edinen eserlere “**delâil**” veya “**hasâis**” adı verilir.

Delâlet’in çokluğu olan **delâil**, “işaret, iz, delil, belge, kılavuz” gibi anlamlara gelmektedir. Bu adla anılan eserlerde Hız. Peygamber’in “nebevî” yönü ele alınmıştır. Çoğu kez Hız. Peygamber’in mucizeleri kastedilir. Hız. Peygamber’in sıradan insanlarda bulunmayan insanüstü özellikleri vardır. Bunlar delail kitaplarının temel konusudur. Hız. Peygamber’in bedenî güzelliği ve ahlakına delail kitaplarında da rastlanır.

Cenab-ı Hakk’ın sadece Peygamber’e lütfettiği hâlleri anlatan kitaplar ise **hasâis** adıyla anılmıştır. Kuşluk, vitir ve teheccüd namazlarını kılmak, kurban kesmek, misvak kullanmak, hilim sahibi insanlarla istişare etmek, sayıca çok olsa bile düşmana karşı koymak, borçlu olarak vefat eden Müslümanların borçlarını ödemek, başladığı bir nâfile ibadeti yarım bırakmamak, kötülüğü en uygun şekilde

¹ Yusus Şevki Yavuz “Peygamberler” *DİA*, İstanbul 2007, C. 37, s. 261.

² Fussilet 41/6.

bertaraf etmek. Bunlar Müslümanlara da tavsiye edilmekle beraber Hz. Peygamber'e farz kılınmıştır.

Yukarıdaki ayetin ilk kısmında geçen "Ben de sizin gibi bir beşerim." cümlesiyle ilgili olarak yazılan eserler genellikle şemâil olarak nitelendirilir.

Hz. Peygamber'le ilgili yazılan eserlerin asıl amacı onu bütün güzellikleri ve üstünlükleriyle tanıtmak, insanların onun güzel ahlakıyla ahlaklanmasını sağlamak ve ondan şefaât talep etmektir.

Şemâille ilgili bilgi vermeden önce, onun bir bölümü olarak değerlendirebileceğimiz **hilye** hakkında kısaca bilgi verelim.

"İslam'da resmin hoş görülmemesi, Hz. Peygamber'in eşkâlinin daha çok yazı ile tespit edilmesine sebep olmuş ve bu tür eserlere hilye adı verilmiştir."³ Bu eserlerde, insanın vücut yapısı ve dış görünüşüyle ilgili vasıflar dile getirilir. Hilye olarak nitelendirilen eserler Hz. Muhammed'in üstün yaratılışını, dış görünüşünü, vücut yapısını ve her türlü güzel sıfatlarını anlatır.

Bir şairimiz hilyeyi şöyle tanımlar:

Hilyenin ma'nâsı ey hüsn-i melek

Vücüd-ı Nebî'nin ta'rîfi demek (Âşık Kadri)

Hilye kelimesi genellikle tamlamalı olarak karşımıza çıkar: "Hilye-i şerif, hilye-i saâdet, hilye-i nebî, hilye-i nebevî" vb.⁴

Hilye, Hz. Peygamber'in bütün iç ve dış vasıflarını yazı ile anlatan bir çeşit fizikî ve ruhî portredir. Bu eserlerde Hz. Peygamber'in başının iriliği ve şekli, gözlerinin rengi ve biçimi, saçlarının şekli ve rengi, boyunun uzunluğu gibi kısaca O'nun maddi manevi özellikleri tasvir edilir.

Hilyelerde bulunan ortak metnin kaynağı, Hz. Ali'den nakledilen şu hadistir:

Orta boyludan uzunca, çok uzun boyludan kısa idi. Başı makbul şekilde büyük, saç ve sakalları kıvrıcıkla düz arasında, saçlarını ikiye ayırsa, o hâl üzere bıraksa başlarının iki tarafına salınır idi. İki bölük olmasa, saçları uzatınca kulağının yumuşağını geçmez idi. Rengi pembe, alnı geniş, alnının iki yanı açıktı. Kaşları yay gibi göz uçlarına uzardı. Kaşlar birbirine yakın fakat çatık kaşlı değildi.⁵ İki kaş arasında bir damar vardı. Ancak sinirlendiğinde o damar ortaya çıkardı. Peygamberimizin mübarek burnunun süt, yani kaşları tarafı biraz yüksekçe ve üstü ince idi. Burnu üzerinde bir nur vardı ki ilk gören burun direğinin ortası yüksek ve üst tarafı düz, uç tarafı alçak sanırdı. Ama burnunun kaş tarafı biraz yüksek, üst tarafı ince idi. Sakalı büyük, yanakları yumru değil düzdü. Ağzı geniş, ön dişleri inci gibi tane tane seyrekçe, göğsünden göbeğine kadar ince bir hat gibi kullar vardı. Boynu mutedil son derece güzel, gümüş gibi berrak ve saftı. Efendimizin (s.a.v.) bütün a'zası birbiriyile uyumlu, vücudu ne şişman ne arık ne de kuvvetli ve sıkı etli idi. Mübarek karnı göğsü ile

³ M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul 1993, c.1, s. 342.

⁴ Zülfikar Güngör, "Türk Edebiyatında Türkçe Manzum Hilye-i Nebevîler ve Nesimî Mehmed'in Gülistan-ı Şemâili", s.2 Nakleden: Sema Gülmez, *Cevri İbrahim Çelebi ve Hilye-i Çihar-Yarı-Güzin Adlı Eseri*, Yayınlanmamış YLT, İzmir 2006, s. 2.

⁵ İmam Ma'bed, Resül-i Ekrem'in (s.a.v.) kaşlarının birbirine bitişik olduğunu söylemiştir. Bunu şöyle açıklamak mümkündür: Hz. Peygamber'in kaşları birbirine bitişmiş gibi görünse de iyici bakılınca iki kaşlarının arasında inci bir aralık olduğu anlaşılırdı. Yani görünüşte bitişik, gerçekte bitişik değildi.

düz olup dışarı çıkmış değil; göğsü geniş ve enli, iki omuzlarının arası geniş, kemiklerinin birleştiği yer büyük, elbisesiz görünürse teni nurlu, kolları ince uzun, memelerinde ve karnında (göğsünden göbeğine kadar hat gibi uzanmış ince bir killardan başka) kıl yoktu. Kollarında, omuz başlarında fazlaca kıl vardı. Bileğindeki yumru kemikler uzunca, el ayası avuçları geniş ve cömertliğine alâmetti. El ve ayak parmakları büyükçe (uzunca, kalınca) idi. Yürürken ayaklarının altı (üzengi gibi) yerden yüksekçe ayağını sağlam ve pek basardı. Ayağının üstü düz olup üzerinde kir, yarık, yurtuk yoktu. Ayağının üstüne su dökülse hemen akardı. Ayak etleri hafif, yürürken adımları uzun, sağa sola meyletmez, yalnız öne biraz eğilir, vakar ve sükûnet, tevâzu üzre çabukça ve uzun adımlarla yüksekten inermiş gibi yürürdü. Bir şeye göz ucuyla bakmayıp bütün vücuduyla yönelir, boş yere sağa sola bakmaz, önüne, gökten ziyade yere bakardı. Bakışının çoğu tefekkür idi. Cenâb-ı Hak'tan (c.c.) daima hayâ ederdi. Mubah şeylere göz ucuyla bakardı. Ashabıyla giderken onları korumak ve himaye etmek, zayıflarına, fukarasına yardım etmek için ardınca yürür ve "Benim arkamı meleklerle bırakın." derdi. Karşılaştığı kimselere ilk önce alçak gönüllükle selam verirdi. Selâmı almak farz olduğundan karşısındakinin çok sevaba girmesini isterdi.⁶

Şemâil ve hilyenin yanı sıra mevlid, esmâ-i nebî, şefâatnâme, hicretnâme gibi eserlerin konusu da Hz. Muhammed'dir.

İslam inancına göre, putlaştırılabilecek kimselerin tasvirlerinden şiddetle kaçınmak gerekir. Bu sebeple, bir kaç asılsız minyatür dışında hiç kimse Resûlullah'ın resmini çizmeye cesaret edememiştir. Hıristiyan âleminde Hz. İsa için uygulandığı gibi hayalî bir resim yapmaktansa, doğru ve gerçek vasıflardan hareketle İslam Peygamberini hilyesinden öğrenip anlatmak daha sağlıklı görülmüştür.⁷

Hilye-i Nebevî türünün en meşhur ve en önemli eseri Türk Edebiyatında 1598 yılında Hakânî Mehmed Efendi tarafından nazmedilmiş olup 715 beyittir.

Hilye, Araplarda şemâil adı altında hadis bilim dalının konusu olmuş ve bu şekilde yazılmaya devam etmiş fakat edebî bir tür olmamıştır. Bu durum İran edebiyatı için de söylenebilir.

Şemâil kelimesi **şimâl**'in çokluğudur. Sözlükte "karakter, kişilik, tabiat, huy, ahlak; iyi, hoş seçkin özellikler" gibi anlamlara gelen kelime "Bir şahsın hayat hikâyesini içine alan eserler için" kullanılmış, 19. yüzyıldan itibaren Hz. Peygamber'in beşerî yönünü, yaşama tarzını ve şahsî hayatını anlatan eserlere bu ad verilmiş ve böylece bir insan olarak Hz. Muhammed'in dış görünüşünü, özel hayatını ve ahlakını ifade eden bir terim hâline gelmiştir. Hz. Peygamber'in mükemmel beşerî yönü ve bedenî tavsifinin bütünü için şemâil kelimesinin kullanılması yaygınlaşmıştır. Şemâillerde Hz. Peygamber'in fizyonomisi, karakteri, yaşayışı ve giyiniş tarzı, yemesi içmesi, yani hususi hayatı tasvir edilmiştir.

⁶ Mehmed Raif Efendi, *Şemâil-i Şerif: Efendimiz'in Güzelliği ve Ahlakı*, haz. A. Azmi Bilgin, İstanbul 2013, s. 29-30.

⁷ Ayrıca bkz. <http://www.sonpeygamber.info/hilye-nedir>.

Hız. Peygamber'in bir beşer olduğunun Kur'an-ı Kerim'de zikredilmiş olması şemâil türü kitapların yazılmasında etkili olsa da Hız. Peygamber'in beşerî ve fiziki özellikleri Kur'an'da anlatılmamış, onun ahlakı ve davranışları hakkında bilgi verilmemiştir. Bu bağlamda savaşta ve barışta yaptıklarıyla tüm insanlara en güzel örnek olmuştur. İşte bunlar şemâil adı verilen eserlerde ortaya konmuştur.

Hız. Peygamber bazı davranışları dolayısıyla "Ben de sizin gibi bir beşerim; ancak bana ilahınızın bir tek ilah olduğu vahyolunur."⁸ ifadesini kullanma ihtiyacını duymuştur. Hız. Peygamber, nebiliğinin yanında beşerliliğiyle de insanlığa örnek olmuştur.

Bedenî güzelliğın ahlakî güzelliğın bir alameti sayılması dolayısıyla olsa gerek şemâil kitaplarında öncelik "hilye"ye yer verilmiştir. Hız. Peygamber'in hilyesini bir arada görme isteğı şemâil dışında bir de hilye adı verilen eser ve levhaların yazılmasına yol açmıştır.

İmam Kurtubî'den bu konuda şöyle bir görüş nakledilmiştir: "Hız. Peygamber'in güzelliğı tamamen zahir olmamıştır. Eğer vücudunun bütün özellikleri tam olarak görünse, sahabiler ona bakmaya güç yetiremezlerdi."⁹

Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî (ö. 892), *el-Câmiu's-sahîh*'inde "Menâkıb" başlığı altında Resul-i Ekrem'in dış görünüşünü, kişisel yaşantısını ve ahlakını sahabe ya da bizzat Hız. Peygamber'in kendisinden nakledilmiş hadislerle anlatmış; konuları daha da genişleterek bedenın tasvirini yapmıştır. Yine Hız. Peygamber'in kullandığı eşyalar, oturup kalkması, yemek yemesi, konuşma adabı, ibadetlerini nasıl yaptığı, konusundaki hadisleri *eş-Şemâilü'n-nebeviyye ve'l-hasâilü'l- Mustafaviyye* adı altında müstakil bir eser kaleme almıştır.¹⁰

Tirmizî, bu kitabına Hız. Peygamber'in mübarek bedenini anlatarak başlamış, sonra elbisesi ve bedenle ilgili eşyalarından, bedenın canlılığını devam ettiren yeme ve içmelerinden, daha sonra da günlük ibadetlerinden ve toplumla ilişkilerinden bahsetmiştir. Bu fiziki özelliklerinden ve günlük yaşantısından sonra onun güzel ahlakına da yer vermiştir. Kitabının son bölümünde Hız. Peygamber'in vefatı, mirası ve rüyada görülmesi gibi başlıkları ilave etmiştir.

Fezâil fazilet kelimesinin çokluğudur. Bir kimsenin başkalarına göre sahip olduğu meziyetler demektir. Hız. Peygamber'in üstünlüklerinden bahseden kitaplarda bazen şemâil bilgilerine de yer verilse de bunlar ayrı bir başlık altında toplanmaktadır.

Siyer sîret'in çokluğudur. Hız. Peygamber'in 63 senelik hayatını içine alır. Bir bakıma Resulullah (s.a.v.)'in biyografisidir. Siyer aslında tarih ilminin bir koludur. Hız. Peygamber'in doğumu, çocukluğu, gençliği, evliliğı, peygamberlik verilmesi, hicreti, Medine'deki yılları, hastalığı ve vefatı anlatılır.

Megazi gazv kökünden türetilmiştir. Hız. Peygamber'in savaşlarının anlatıldığı kitaplardır. Megazi aslında siyerin içerisinde bir bölümdür. Bunlar sîret/siyerlerde de yer alır. Zaman zaman müstakil kitaplar da yazılmıştır.

⁸ Fussulel 41/6

⁹ Hasan Hüsameddin Nakşibendî, *Kitâb-ı Şerh-i Şemâil*, Bulak 1255, s. 3.

¹⁰ Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi Tirmizî, *eş-Şemâilü'n-Nebeviyye ve'l-hasâilü'l-Mustafaviyye*, haz. Fevz Ahmed Zemerli, **Beyrut 1996**

Menâkıp “güzel, övülecek işler” anlamındadır. Bazı hadis kitaplarında şemâille ilgili bilgilerin yer aldığı haberlere başlık olmuştur. Mesela Tirmizî’nin *el-Câmiu’s-sahîh*’inde “Menâkıp” başlığı altında Hz. Peygamber’in beşeri vasıflarını, ahlakını vb. özelliklerini anlatan hadislere yer vermiştir.¹¹ Daha sonraki dönemlerde ashop ve diğer mübarek kimselerin hayatının anlatıldığı eserlere menakıp adı verilmiştir.

Türkçe Şemâil Tercümelere

1. İshak Hocası (ö. 1708), **Akve mü’l-vesâil fi tercemeti’s-Şemâil**. Müellifin asıl adı Ahmed olup aslen Aydınlıdır. Bursa’ya yerleşmiş burada ölmüştür. Tirmizî’nin *eş-Şemâilü’n-nebeviyye*’sinin ilk Türkçe tercüme ve şerhini yapmıştır.

2. Hasan Hüsâmeddin Nakşibendî (ö. 1865), **Tercüme-i Şemâil**. Türkçe şemâil çalışmalarının temel kaynağı bu eser olmuştur. Bundan sonra yapılan Türkçe eserler çoğunlukla bu eserin bir şekilde kısaltılmış veya sadeleştirilmiştir. Hadislerin senetleriyle birlikte kaydedildiği eserde sade bir Türkçe kullanılmış, bazı yerlerde râviler ve hadisler hakkında açıklamalarda bulunulmuş, bundan dolayı tercüme **Kitâb-ı Şerh-i Şemâil** adıyla yayımlanmıştır (Bulak 1255).

3. Eyüp Sabri Paşa (ö. 1890), **Tercümetü’s-Şemâil**. Hüsâmeddin Nakşibendî’nin tercüme ve şerhi esas alınarak yazıldığı belirtilen eser II. Abdülhamid döneminde yayımlanmıştır (İstanbul 1298, 320 sayfa, taşbaskı).

4. Mehmed Râif Efendi (ö. 1309/1891-92), **Muhtasar Şemâil-i Şerif Tercümesi** (İstanbul 1304, 1311).

Şemâil kitaplarında yer alan başlıca konular şunlardır:

Hz. Muhammed’in hilyesi, nübüvvet mührü, saçı, gözlerinin sürmesi, giyim tarzı, mestleri, yüzük-mühür, kılıçları, zırhlar, miğferleri, sarıkları, izarları, yürüyüş tarzı, oturuşu, dayandığı eşyalar, dayandığı kimseler, yemek yemeleri, yedikleri ekmek, katıkları, yemekten önce ve sonra ellerini yıkaması, yemekten önce ve sonra duaları, yediği meyveler, içecekleri, içiş tarzı, su kadehi, güzel koku sürünmesi, konuşma tarzı, şaka yapmaları, şiire ve şairlere tutumu, hanımlarıyla gece sohbeti, uykusu, yatak takımı, ibadet hayatı, kuşluk namazı, oruçları, Kuran okuyuşları, ağlaması, ahlaki, tevazuu, hayâsı, hacamat olması, isimleri, geçim tarzı, yaşı, vefatı, mirası, rüyada görülmesi.

Muhtasar Şemâil-i Şerif Tercümesi’nde Hz. Peygamber için Kullanılan Başlıca Sıfatlar:

1. Ecmelü’l-enbiyâ Efendimizin Tereccülleri Hakkında Varid Olan Ehâdis-i Şerife Beyânındadır (s. 33). Tereccül "saç ve sakal tarama ve tezyin ve tahsin etme" demektir. Burada ecmel sıfatıyla “nebilerin en güzeli” şeklinde bir niteleme yapılsa da aslında ism-i tafdil kalıbında olan bu sıfatla Hz. Peygamber’in saç ve sakalının **pek güzel** olduğu vurgulanmak istenmiştir. **2. Efdal-i Kâinat** Efendimiz Hazretlerinin Ta’âmdan Evvel ve Sonra Bismillâh ve Elhamdulillah Gibi Söylediği Kelâm Hakkında (s. 138). Efdal-i Kâinat “kâinatın en faziletlisi, en üstünü”

¹¹ İmâm Tirmizî, *Şemâil-i Şerif Şerhi*, tercüme ve şerh: Yaşar Kandemir, İstanbul 2015, I, 28.

demektir. Hz. Peygamber için sık kullanılan sıfatlardandır. 3. **Efsahu'l-fusahâ** Efendimiz Hazretlerinin Kelâm-ı Şerîflerinin Keyfiyeti (s. 160). Efsahu'l-fusahâ Efendimiz Hazretlerinin Kur'ân-ı 'Azîmü's-şân'ı Ne Vechle Kırâ'at Buyurduklarının Keyfiyeti (s. 217). Şemâil'de iki başlıkta efsahu'l-fusaha ibaresi geçmektedir. Hz. Peygamber'in konuşmasının niteliği, ve Kur'an okuyuşu hakkında bilgi verilirken O'nun "efsahu'l-fusahâ" olarak vasıflandırıldığını görüyoruz. "Fasihlerin en fasihi, yani sözü en düzgün ve açık söyleyen" demektir. 4. **Eltaf-ı Kâinât** aleyhi ekmelü't-tahiyât Efendimiz Hazretlerinin Hizâb-ı Saâdetleri (s. 45). **Hizâb** "kına ile saç ve sakal boyama" demektir. Saç ve sakalını kına ile boyaması anlatılırken Hz. Peygamber'in, "en mükemmel selamların üzerine olduğu ve kâinatın en nazîği, en merhametlisi" olarak tavsif edilmiştir. 5. **Eşrefü'l-verâ** Efendimiz Hazretlerinin Kühlleri (s. 47). Kühl "sürme", kehl "sürme çekme" anlamlarına gelmektedir. Bunlar anlatılırken Hz. Peygamber "Yarıtılanların en şerefli, en muhteremi" olarak nitelendirilmiştir. 6. **Ezhedü'l-enbiyâ** Efendimiz Hazretlerinin Duhâ Namazı Kılması (s. 204). Hz. Peygamber'in kıldığı duha namazından söz ederken O'nun "Nebilerin en zahidi" diye vasıflandırıldığı görülmektedir. 7. **Fahr-i Âlem** Efendimiz Hazretlerinin Gülmelerinin Keyfiyeti (s. 164). **Fahr-i Âlem** Efendimiz Hazretlerinin Esmâ-i Şerîfeleri ya'nî Zât-ı 'Âlî-i Nebeviyyelerine Itlâk Olunan İsimler (s. 249). Gülmesi ve şerefli isimleri anlatılacağı zaman, Hz. Peygamber "Kâinatın övünme kaynağı, övünme sebebi" diye nitelendirilmiştir. **Fahr-i Âlem** Hz. Peygamber için şiirlerde sıklıkla kullanılan isim ve sıfatlardan birisidir. 8. **Habîb-i Hudâ-yı Allâm** aleyhi's-salatü ve's-selâm Efendimiz Hazretlerinin Şeybi (s. 38). Şeyb "başta ve sakalında ve bedeninin herhangi bir yerinde olan kılların beyazlığı" anlamındadır. Hz. Peygamber'in bu özelliği "Her şeyi bilen Huda'nın sevgilisi" şeklinde bir sıfatla anlatılmaya başlanmıştır. 9. **Hâtemü'l-enbiyâ** Efendimiz Mühr-i Nübüvveti Hakkında Vârid Olan Ehâdis-i Şerife beyanındadır (s. 25). Mühür ile hâtem arasındaki ilişkiden yararlanılarak "Nebilerin sonuncusu" şeklinde bir sıfat verilmiştir.¹² Hz. Peygamber için şiirlerde sıklıkla kullanılan isim ve sıfatlardan birisidir. 10. **Ma'den-i Hayâ** Efendimiz Hazretlerinin Hayâları (s. 246). Hayâsı bir cevhere benzetilerek Hz. Peygamber'in "hayâ cevheri, hayâ kaynağı" şeklinde övüldüğü görülmektedir. 11. **Rahmet-i Cihân** 'aleyhi't-tehiyyeti ve'l-gufrân Efendimiz Hazretlerinin 'Ömr-i Sa'âdetleri (s. 261). "Kutlu ömrü" anlatılacağında cihana rahmet için gönderildiği belirtilmiştir. 12. **Resûl-i Hudâ** 'aleyhi efdalü't-tehâyâ Efendimiz Hazretlerinin Bükâları (s. 220). Ağlaması, gözyaşı dökmesi anlatılacakken Hz. Peygamber'in "Huda'nın elçisi" olduğu vurgulanmıştır. 13. **Server-i Kâinat** aleyhi atyebü't-tahiyât Efendimizin Şa'r-ı Saadetleri hakkında vârid olan ehâdis (s. 31). Şa'r "saç" anlamındadır. Server-i Kâ'inât 'aleyhi atyebü't-tahiyât Efendimizin taatturu hakkında vârid olan ehâdis (s. 155). Taattur "güzel kokulu nesne sürünme" anlamındadır. Saç ve güzel koku sürünmeleri anlatılacakken iki ayrı başlıkta Hz. Peygamber, "Âlemlerin Efendisi"

¹² Hâtem ya da hâtim kelimesine mühür anlamı da verilir. Arapçada hâtem ve hâtim, "mühür, damga, bir şeyin sonu ve sonuncusu" gibi anlamlarda kullanılır. Bu kelimeyi mühür anlamında kullandığımızda tamlama "Peygamberlerin mühürü" anlamını kazanır. Bunun anlamı "Peygamberlerin sonuncusu" demektir. Çünkü mühür, bir şeyin en sonuna, onun sonunu kapatmak için vurulur. Peygamber Efendimiz de peygamberlerin en sonuncusu olarak âdetâ O'nunla peygamberlik müessesesi kapanmış bir anlam da mühürlenmiştir.

diye vasıflandırılmıştır. **14. Serv-i Bâğ-ı Risâlet-penâhî** Hazretlerine Mahsûs Olan Yürüyüş Hakkında (s. 96). Yürüyüşünden söz edileceği zaman Hz. Peygamber için "Peygamberlik sığınağının bahçesinin servisi" diye bir vasıflandırma yapılmıştır. Klasik edebiyatta boy ve yürüme söz konusu olduğu zaman uzunluğu ve mevzun olması dolayısıyla ilk akla gelen servidir. **15. Seyyidü'l-guzât** Efendimiz Hazretlerinin Dır'larının Sıfatı (s. 86). Dır' "zırh" anlamındadır. Seyyidü'l-guzât Efendimiz Hazretlerinin Miğferleri (s. 88). Hz. Peygamber'in zırhları ve miğferleri ayrı iki başlık altında anlatılmış, her ikisi için Seyyidü'l-guzat yani "Gazilerin önderi, reisi" şeklinde aynı nitelendirme yapılmıştır. **16. Seyyidü'l-mütevâzi'în** Efendimiz Hazretlerinin Tevâzu'ları (s. 226). Tevâzusu anlatılacakken Hz. Peygamber "Mütevâzilerin önderi, reisi" olarak sıfatlandırılmıştır. **17. Sirâc-ı Âlem** s.a.v. Efendimiz Hazretlerinin Âhirete Teşrifleri Keyfiyeti (s. 263). Vefatı anlatılacağı zaman Hz. Peygamber'in "Âlem'in ışığı" şeklinde tavsif edildiği görülmektedir. **18. Seyyidü'l-kevneyn** Efendimiz Hazretlerinin Döşekleri (s. 225). Kullandığı eşyalardan olan biri olan döşek anlatılacağı zaman "Dünya ve ahiretin ulusu" anlamında bir sıfatla Hz. Peygamber nitelendirilmiştir.

Muhtasar Şemâil-i Şerif Tercümesi'nde Hz. Muhammed'in şahsı için **Resul-i Ekrem** başta olmak üzere Nebiyy-i Muhterem, **Resûl-i Muhterem**, **Seyyidü'r-Rusûl** (s. 62); O'nunla ilgili eşya vb. şeyler anlatılırken de yine **Hey'et ü Şekli Sa'âdetleri** (s. 5), **Ayn-ı Hayât-ı Dâreyn** (s. 25), **Cism-i Saadetleri** (s. 25), **Libâs-ı Saâdetleri** (s. 50), **Mühr-i Şerîfi** (s. 71), **İzâr-ı Şerîfi** (s. 92), **Mübârek Elleri** (s. 136), **Resulullah** (s. 59, 98, 99, 144 vb.), **Kelâm-ı Âlîleri** (s. 177), **Kelâm-ı Âlîleri** (s. 184), **Hüsn-i Hulku** (s. 238) gibi yüceltici, övücü, kutlulayıcı sıfatlara yer verilmiştir.

KAYNAKÇA

- Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi Tirmizî, *eş-Şemâilü'n-Nebeviyye ve'l-hasailü'l-Mustafaviyye*, haz. Fevz Ahmed Zemerli, Beyrut 1996.
- GÜNGÖR, Zülfikar, "Türk Edebiyatında Türkçe Manzum Hilye-i Nebvîler ve Nesîmî Mehmed'in Gülistan-ı Şemâilî", s.2 nakleden: Sema Gülmez, *Cevrî İbrahim Çelebi ve Hilye-i Çihar-Yar-ı Güzin Adlı Eseri*, 2006, yüksek lisans tezi, İzmir.
- Hasan Hüsameddin Nakşibendî, *Kitâb-ı Şerh-i Şemâil*, Bulak 1255.
- İmâm Tirmizî, *Şemâil-i Şerif Şerhi*, tercüme ve şerh: Yaşar Kandemir, I-III, İstanbul 2015.
- KANDEMİR, M. Yaşar, "Şemâil", *DİA*, C. 38, İstanbul 2010, s. 497-500.
- , "eş-Şemâilü'n-nebeviyye" *DİA*, C. 38, İstanbul 2010, s. 500-501.
- Mehmed Râif Efendi, *Şemâil-i Şerif: Efendimiz'in Güzelliği ve Ahlakı*, haz. A. Azmi Bilgin, İstanbul 2013.
- PAKALIN, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul 1993.
- YARDIM, Ali, *Peygamberimiz'in Şemâilî*, İstanbul 1997